

DE ZANDLOPER

Uitgave van de
Vereniging Oud Ede
jaargang 43,
nummer 1, februari 2015

INHOUD

PAG.

<i>Van het Bestuur</i>	1
<i>Het gemeentelijk bosbedrijf (Inleiding)</i>	2
<i>Bos en Natuurbeheer door de gem. Ede</i>	3
<i>Het ontstaan van het landschap</i>	4
<i>Van de eerste aankoop tot 1950</i>	6
<i>Paaseiland in Ede?</i>	20
<i>De ansichtkaart van Berg en Dal</i>	23
<i>Museumnieuws</i>	23
<i>De Muziekwinkel van Robbers</i>	24
<i>Colofon</i>	32

VAN HET BESTUUR

In 2015 wordt herdacht dat 100 jaar geleden op de heide het Vluchtoord voor Belgische vluchtelingen werd gebouwd. De komende maanden staan er Informatieborden langs het gemeentehuis en later in het jaar wordt de omvang van het kamp op de hei zichtbaar gemaakt. Het kamp werd vanuit 'Den Haag' verordonneerd; de gemeente mocht alleen instemmen. Het Vluchtoord was in

zijn tijd een modern kamp met elektriciteit als nieuwigheid. Gerard van Bruggen schreef hier in 2008 het boek *De hei is groot genoeg* over, dat dezer dagen als herdruk verschijnt in de reeks Historische Cahiers.

De hei is groot genoeg

Belgische vluchttoorden op de Veluwe 1914-1918

Vluchtoord Ede

Gerard van Bruggen

De website van de Vereniging wordt gaandeweg meer actueel. Op de site ook een venster met opeenvolgende foto's. Uw foto van een plekje in oud Ede is daar van harte welkom.

S.v.p sturen naar j.bemmelen1@upcmail.nl
De Vereniging werkt met het Historisch Museum Ede en het Platform Militaire Historie samen in het project **mEdemakencultuur** van de gemeente Ede. Met dit experiment betreft de gemeente haar burgers bij het invullen van de stevige bezuinigingen op de gemeentebegroting. Wethouder Weijland heeft aangegeven dat mEdemaken mede bepaalt hoe het verder moet met het Museum, nadat het huidige gebouw is terug bij de NS. Wij hebben ingezet op een erf

goedcentrum met expositieruimte, bij voorkeur gesitueerd in Cultura. Een erfgoedcentrum dat ten goede komt aan alle erfgoedinstellingen in de gemeente en waarbij behoud van ieders identiteit voorwaarde is. In het erfgoedcentrum werken ten minste VOE, Platform, gemeentearchief en archeologie samen.

Als het erfgoedcentrum er komt, zullen HME en VOE mogelijk weer samengaan. Een besluit hierover wordt niet genomen dan nadat er in een ledenvergadering over is gesproken. Op dit moment valt niet te zeggen of dat al kan op onze jaarvergadering van 15 april.

Ede kent veel archeologische vindplaatsen. De VOE is er erg voor dat de vondsten bij die vindplaatsen zichtbaar worden en dringt daar al langer op aan. Op 24 januari mocht ik, vergezeld door een Romeinse legionair en een Germaanse strijder, het informatiebord in het Huijgenspark onthullen; wethouder Weijland deed dit bij de Mariëndaal waar ook de omvang van een boerderij uit

die tijd is uitgezet.

De gemeente plaatst op belangrijke archeologische vindplaatsen mooie borden in zeer stevige palen met Het Verhaal van Ede. Als u ze eenmaal kent dan zult u ze op meerdere plekken zien zoals bij het Wijde Veld of langs fietspad Planken Wambuis en bij het Roekelse Bos.

Simon van de Pol

HET GEMEENTELIJK BOSBEDRIJF EDE

De geschiedenis van het Bosbedrijf van de gemeente Ede beslaat een lange periode. In principe werd de basis al gelegd in 1889 toen, bij de opheffing van de Buurt van Bennekom, de gemeente Ede ruim 19 hectare bos en heide aankocht in de kadastrale gemeente Bennekom.

In de 20e eeuw breidde dit areaal zich uit tot nu zo'n 2.400 hectare. Met de uitbreidingen werd de vraag naar een gespecialiseerde beheersdienst steeds groter. Het leidde in 1950 tot de oprichting van het Bosbedrijf Ede.

De Zandloper zal in een aantal nummers de geschiedenis van het Bosbedrijf en van de betrokken landgoederen beschrijven.

In dit nummer komt de periode t/m 1950 aan de orde.

Tenzij anders vermeld zijn de artikelen samengesteld door **P.A. Griffioen, F.G. van Oort** en **P. Standaart**.

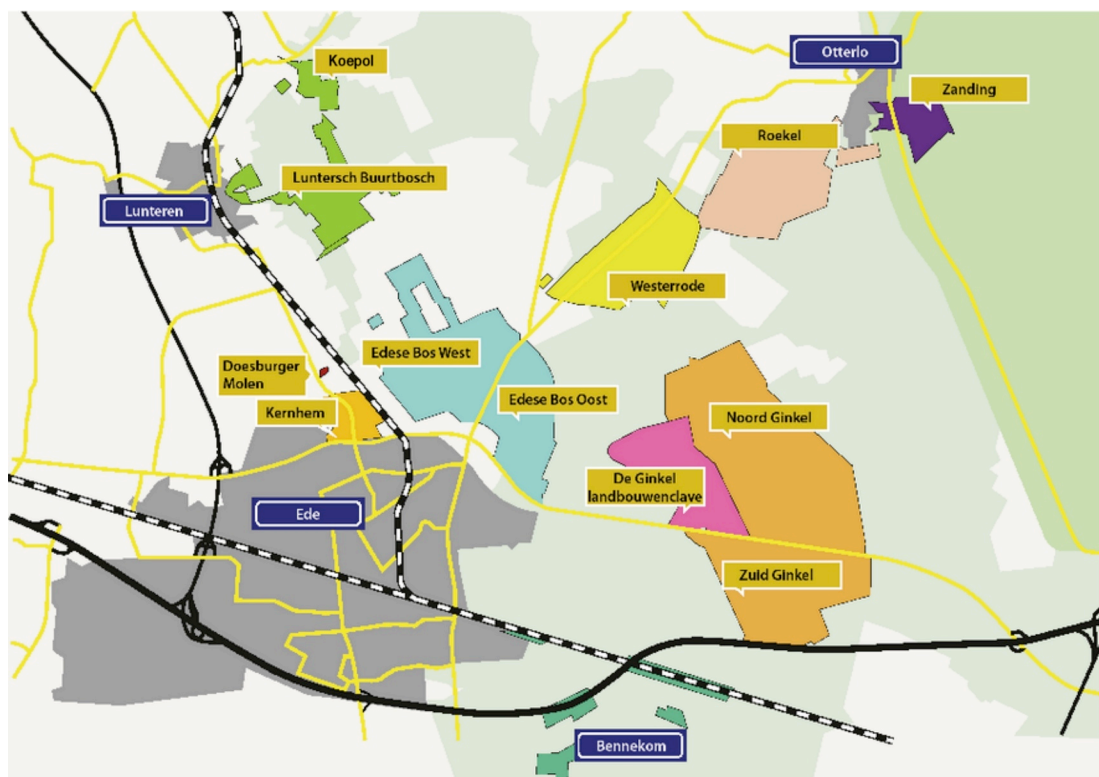
BOS- EN NATUURBEHEER DOOR DE GEMEENTE EDE

De gemeente Ede beheert momenteel ruim 2.400 hectare natuurgebied. Met uitzondering van het Lunterse Buurtbos is dit groen ook eigendom van de gemeente. De bossen staan open voor iedereen.

Doel van het aankopen door de gemeente is het veiligstellen van vrije toegang voor iedereen.

Bovendien voorkomt het gebruik van de grond voor bijvoorbeeld recreatie en bebouwing.

Niet alle natuur binnen de gemeentegrenzen is in het bezit van de gemeente. Naast particulier eigendom hebben Vereniging Natuurmonumenten, het Geldersch Landschap en Defensie duizenden hectare natuur in bezit.

Overzicht van de bossen en natuurterreinen in eigendom van de gemeente Ede. Het betreft o.a. Bennekom, de Heide, in bezit vanaf 1889; Edese Bos en Kernhem, sinds 1970 in eigendom; de Ginkel, landbouwenclave (de Hindekamp), Noord-Ginkel en Zuid-Ginkel, verworven in 1948-1950; Doesburgerheide, in bezit sinds 1919; Westerrode-Roekel, in eigendom sinds 1960; De Zanding, in bezit sinds 1918; Koepol (Lunteren), in bezit sinds 1982; Buurtbos (in beheer, niet in eigendom, Lunteren).

(Bron: Bosbeheerplan gemeente Ede 2010-2022; bewerkt door R. van der Schans)

HET ONTSTAAN VAN HET LANDSCHAP

De zuidelijke Veluwerand met de heuvels en dalen is ontstaan in prehistorisch tijden. De Nederlandse delta is ontstaan door de grote rivieren en onder de invloed van de ijstijden. Door deze ontwikkelingen ontstonden het Veluwemassief en de Veluwezoom. Latere veranderingen waren het resultaat van natuurlijke erosie en menselijk ingrijpen.

Het Veluwemassief is ontstaan uit een rivierenlandschap. De rivieren voerden met name vanuit de Alpen enorme hoeveelheden zand (vaak ijzerhoudend), klei en grint mee. Dit materiaal werd hier, waar de rivieren breeduit en langzamer gingen stromen, in lagen neergelegd. De laatste twee ijstijden, vanaf ongeveer 370.000 jaar geleden, zorgden voor de vorming van de Veluwe, de stuwwallen en het patroon van de beekdalen.

De voorlaatste ijstijd was het *saalien* (370.000 tot 130.000 jaar geleden). Toen bedekte het Scandinavische landijs Noord-Nederland tot en met de Veluwe. Gletsjertongen schoven door de twee oude rivierdalen. In de Gelderse Vallei, het toenmalig dal van de Maas, werd de stuwwal Wageningen-Ede en de Utrechtse Heuvelrug gevormd.

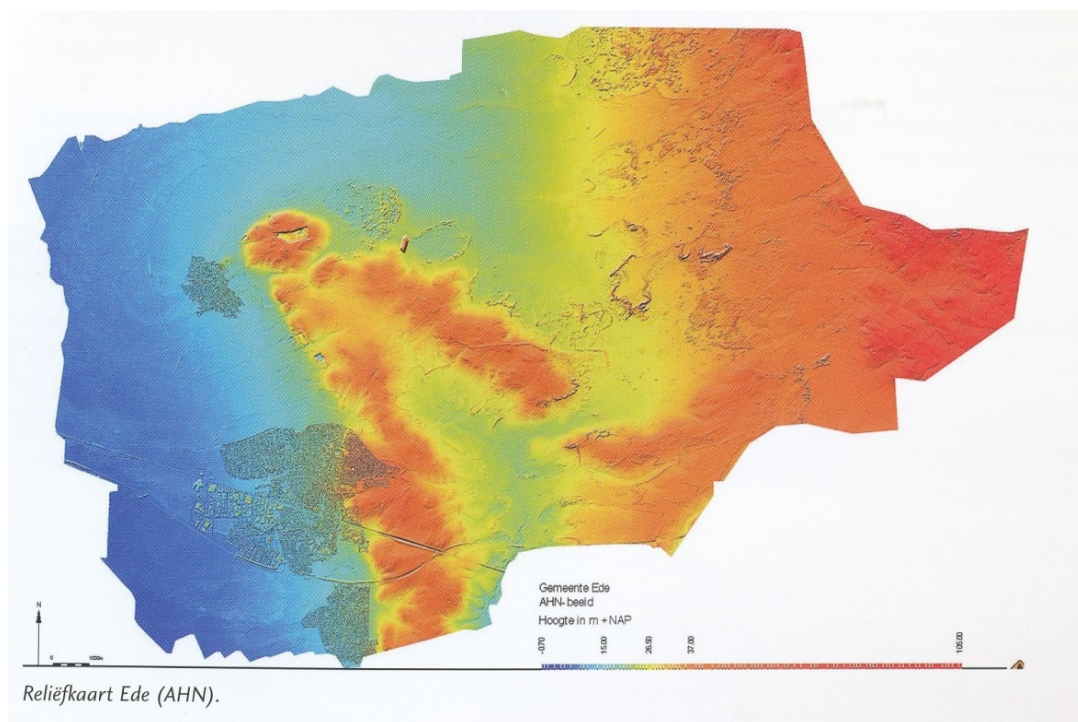
De hoofdgletsjer in het IJsseldal (het voormalige stroomdal van de Rijn) schoof nog verder naar het zuiden. De aanwezige klei en de meegevoerde klei hebben waarschijnlijk als glijvlakken gefungeerd bij het stuwingsproces.

In de laatste ijstijd, het *weichselien* (115.000 tot 10.000 jaar geleden) werd het reliëf van de Veluwe verder gevormd.

Het ijs kwam niet meer zo ver zuidelijk, maar er heersten hier toen wel toendraomstandigheden. De meest voorkomende windrichting was noordwest, waardoor de erosiedalen door stof- en zandstormen grotendeels werden opgevuld.

Na het weichselien, zo'n 10.000 jaar geleden, begon de laatste tussenijstijd (interglaciaal), het *holoceen*. Dat is de geologische periode waarin we nu leven. De vegetatie breidde zich weer naar het noorden uit. De berk en jeneverbessen kwamen als eerste, later vervangen door uitgestrekte dennenbossen. Die werden gevolgd door gemengde bossen met eik, iep, linde en esdoorn.

Was het in de eerste tijd van het holoceen nog koud, ongeveer zeventien duizend jaar geleden veranderden de klimaatcondities. De eerste bewoners in onze gebieden waren jagers, verzamelaars en vissers. Zij leefden een nomadisch bestaan, volledig afhankelijk van waar de prooidieren heen gingen. Zij verzamelde naast prooidieren ook schelpdieren, zaden en vruchten. Toen er veranderingen in het klimaat optraden, waardoor de condities voor veeteelt en landbouw gunstiger werden, ging men vee houden en het land bewerken. Ook ging men zich op een vaste plaats vestigen. De eerste gedomesticeerde dieren waren schaap en geit. Cultuurgewassen zoals gerst, tarwe en koren kwamen via allerlei volken uit Klein-Azië deze kant op. De mens ging steeds meer ontbossen. Zodra de grond uitgeput was, werd er verderop een ander stuk land in cultuur gebracht. Gelet op de tijdelijkheid van deze ontbossing, ontstonden op de niet meer gebruikte gronden dichte bossen van vooral eiken en berken.

Reliëfkaart van het grondgebied van de gemeente Ede. Duidelijk is de stuwwal te zien. Deze loopt ten oosten van Bennekom (aan de zuidzijde) via Ede naar Lunteren (noordkant). Ook goed zichtbaar is de rijksweg A-12, die met een boog van west naar oost tussen Ede en Bennekom doorgaat, alsmede de spoorbaan van west (Utrecht) naar oost (Arnhem). De basis van de kaart is het AHN; Algemeen Hoogtebestand Nederland. Bron: Historisch Cahier Ede 'Opgedolven in Ede; door archeologen in de bodem ontdekt' – Maty Romein.

Vanaf ongeveer 4.000 jaar geleden ontstonden er in perioden van toenemende bevolking grote gaten in het bos door ontbossing voor landbouwgronden. De perioden met toenemende bevolking werden afgewisseld met perioden met minder bevolking en het weer dichtgroeien van die gaten. In de eerste eeuwen van onze jaartelling was de Veluwe een dunbevolkt grensgebied tussen de Romeinen en de (nog) niet-overwonnen Germaanse volken. In de periode hierna, tijdens de middeleeuwen, ging de mens het landschap blijvend beïnvloeden, vooral bij sterke bevolkingsgroei. Zo werd het areaal aan akkers uitgebreid door op veel plaatsen de natuurlijke bossen te kappen of af te branden. Onverharde wegen werden aange-

legd, ontwateringskanaaltjes gegraven, terpen en dijkes opgeworpen. Op veel plaatsen ontstonden kleine dorpjes met esgronden. Ook ontstonden er kleine ommuurde steden, die vaak buiten de stadsmuur gronden hadden voor het vee en voor de landbouw. Langzaam veranderde de Veluwe in een bosarm gebied, doordat het bos verdween om plaats te maken voor bebouwing of cultuurgronden. Ook werd er veel hout gebruikt voor de bouw van huizen, afrasteringen, en dergelijke. Hier en daar zag men nog wel hakhoutbossen voor onder andere de leerlooierij. In plaats van de bossen kwamen er heidevelden. Maar in de 13de eeuw toen het aantal bewoners van de Veluwe snel toenam, verdween ook de

hei, mede door het afplaggen en afbranden. Er bleef kaal zand achter. Om dit proces tegen te gaan werden er voor het eerst wettelijke regelingen gemaakt om het gemeenschappelijk gebruik van woeste gronden, zoals heide en bossen, te reguleren.

Aan het einde van de middeleeuwen, al voor 1500, was echter de kale zandopervlakte enorm uitgebreid. In het begin van negentiende eeuw was er op de Veluwe van bos nauwelijks sprake. De stuifzanden bedreigden steeds meer landbouwgronden en andere bebouwing. De overheid greep in door in 1898 Staatsbosbeheer op te richten. Een belangrijke opdracht van deze organisatie was het aanplanten van bos, om daarmee de stuifzanden te beteugelen. Een groot deel van het huidige Veluwse bosbestand is tijdens deze beplanting ontstaan. Ook de Nederlandse Heidemaatschappij heeft voor grote veranderingen gezorgd. Deze was eerder in 1888 opgericht door een groep notabelen en grootgrondbezitters. Het doel was door ontginning van woeste gronden meer landbouwgrond te krijgen. In de tweede helft van de negentiende eeuw veranderde het traditionele landbouwpatroon volledig. Een belangrijke oorzaak was het onrendabel worden van de schapenhouderij door invoer van goedkope wol uit Australië. Daarbij werd door de invoering van kunstmest schapenmest en het plaggen van heide overbodig. Omstreeks 1900 was het grootste deel van de grond cultuurgrond geworden: grote akkers en bossen die dienden voor de houtproductie. De hakhoutpercelen – onder meer op de stuwwallen – waren in die tijd van groot economisch belang.

VAN DE EERSTE AANKOOP TOT 1950

De heide en bossen van Ede worden eeuwenlang beheerd door buurten, maalschap-

pen en vermogende particulieren. Het bos zorgt voor hout. Op de heide worden de schapen geweid. De heideplaggen zelf worden naar de stallen gebracht waar het vee zorgt voor de bemesting. De bemeste plaggen worden in het voorjaar over de akkers verspreid. Daarnaast hebben bos en heide een belangrijke taak in de bestrijding van stuifzanden.

Vanaf het einde van de 19e eeuw komen bossen steeds meer in het bezit van de gemeente. Veel buurten verkopen hun bossen aan de gemeente. Tot 1950 worden veel gebieden verworven, zoals in Bennekom, Otterlo, de Doesburgerheide, de Noord-Ginkel, de Zuid-Ginkel en de Hindekamp.

De economische crisis van de jaren dertig van de vorige eeuw gaan ook in de bosbouw niet ongemerkt voorbij. Het aantal werklozen groeit, en men probeert deze gedwongen thuiszitters via de werkverschaffing in de bossen te laten werken. Dat gebeurt ook bij de in eigendom zijnde percelen van de gemeente Ede. In de raadsverslagen komt men steevast tegen dat de aankopen van de bos- en woeste gronden vooral zijn bedoeld ter bestrijding van de werkloosheid.

Gemeenten konden in die tijd hun woeste gronden onder regie van Staatsbosbeheer met een renteloos voorschot van de rijksoverheid laten bebossen. Uit cijfers uit 1939 blijkt dat landelijk gezien slechts vier procent van de woeste gronden die voor inplant geschikt is, ook daadwerkelijk woeste grond is gebleven. We zien hieruit dat hout in die tijd meer waard is dan natuur, laat staan recreatie.

Vóór de Tweede Wereldoorlog bedraagt de productie van hout naar schatting 550.000 kubieke meter per jaar. Tijdens de oorlog is deze hoeveelheid ruwweg verdubbeld. Het gevolg hiervan is dat na de oorlog nog maar bitter weinig over is van de Nederlandse voorraad bruikbaar hout.

Men heeft dan nog vele jaren de handen vol aan herstel van de schade. Ook hier is het weer kenmerkend voor die tijd, dat de schade aan het bos wordt uitgedrukt in hout en het herstel van de schade in houtproductie. Hier ziet men wederom duidelijk, dat natuur, natuurschoon en het daaraan gerelateerde natuurbos nog lang niet in het vizier zijn.

De belangrijkste veroorzaker van de achteruitgang van het bos is toch wel de bezetter. De Duitse autoriteiten hebben vooral veel hout gekapt voor de aanleg van verdedigingswerken. Daarnaast heeft het brandstoftekort in die tijd veel Nederlanders gedwongen hout te gaan sprokkelen en bomen om te hakken. De nood is vooral hoog geweest in de laatste winter van de oorlog.

Perceel De Heide te Bennekom

Een buurt is een **gemeenschap van eigenaren van boerenerven**, die van oudsher gebruiksrechten hebben op de gemeenschappelijke woeste gronden. Ze ontstaan in de Late Middeleeuwen als de bevolkingsdruk toeneemt. .

Eind 18^e eeuw ontstaat de moderne staat die structureel financiële middelen nodig heeft voor zijn beleidsplannen. De geringe opbrengsten van de buurtgronden, zowel qua productie als grondbelasting, zijn een serieuze belemmering voor de nationale welvaart.

Eeuwenlang is grootschalige ontginning niet mogelijk, omdat de traditionele akkerbouw niet zonder de woeste gronden kan vanwege de heideplaggen die deze levert voor de bemesting.

Innovaties in de landbouw rond 1800 zoals de introductie van groenbemesting, de verbeterde manier van ploegen en de rijenteelt verminderen deze afhankelijkheid. De komst van kunstmest aan het einde van de

19^e eeuw zal een definitief einde maken aan de plaggenmesterij.

In 1837 bekrachtigde Koning Willem I een wet voor de opheffing van de marken en buurten. De in 1832 operationeel geworden grondboekhouding van het Kadaster is hiervoor onmisbaar. Tussen 1837 en ongeveer 1900 worden de meeste buurten verdeeld, en in 1889 is dit ook gebeurd met de Buurt van Bennekom.

De druk om tot verdeling over te gaan wordt nog eens versterkt door de wet van 10 mei 1886 waarbij de verdeling nu ook aangevraagd kan worden door een minderheid der gerechtigden of zelfs één persoon.

Verkrijging van het perceel

Op 23 mei 1887 wordt door deurwaarder Frank van Heelsum, gevestigd te Wageningen, aan het Bestuur van de Buurt van Bennekom een exploitatie aangeboden dat, verwijzende naar de wet van 10 mei 1886 betreffende de verdeling van de buurtgronden, de definitieve verdeling vordert van de Buurt van Bennekom. De eiser is Jonkheer mr. C.P.J. Bosch van Drakenstein, griffier te 's-Hertogenbosch en tevens geërfde in de Buurt.

Bij de buurtspraak van 26 mei 1887 (dus drie dagen later) komt dit exploitatie al even aan de orde, omdat de voorzitter (buurtrichter de heer W.F.J. Baron van Wassenaar) zich gedwongen voelt, na deze aanmaning zijn betrekking als buurtrichter neer te leggen. Hij zal als grootgrondbezitter niet onpartijdig genoeg kunnen optreden. Hij bedankt de geërfden en het Bestuur voor het vertrouwen dat zij gedurende de dertien jaren dat hij die betrekking heeft vervuld, in hem heeft gesteld. Als nieuwe buurtrichter wordt verkozen de geërfde Brand van Roekel.

In de buitengewone buurtspraak van 28 augustus 1887 komt de dagvaarding echt aan de orde. Een groot deel van de geërfden

ziet geen heil in het verdelen van de Buurt en stelt het bestuur voor aan Jhr. Bosch van Drakenstein te vragen niet tot verdeling over te gaan.

De burgemeester van Ede, als onpartijdige in deze zaak, erkent het recht van de meerderheid, maar stelt dat men hier tegenover een wettig recht staat waarover een beslissing moet vallen. De keuze is nu: Wil men een vrijwillige of een gerechtelijke verdeling?

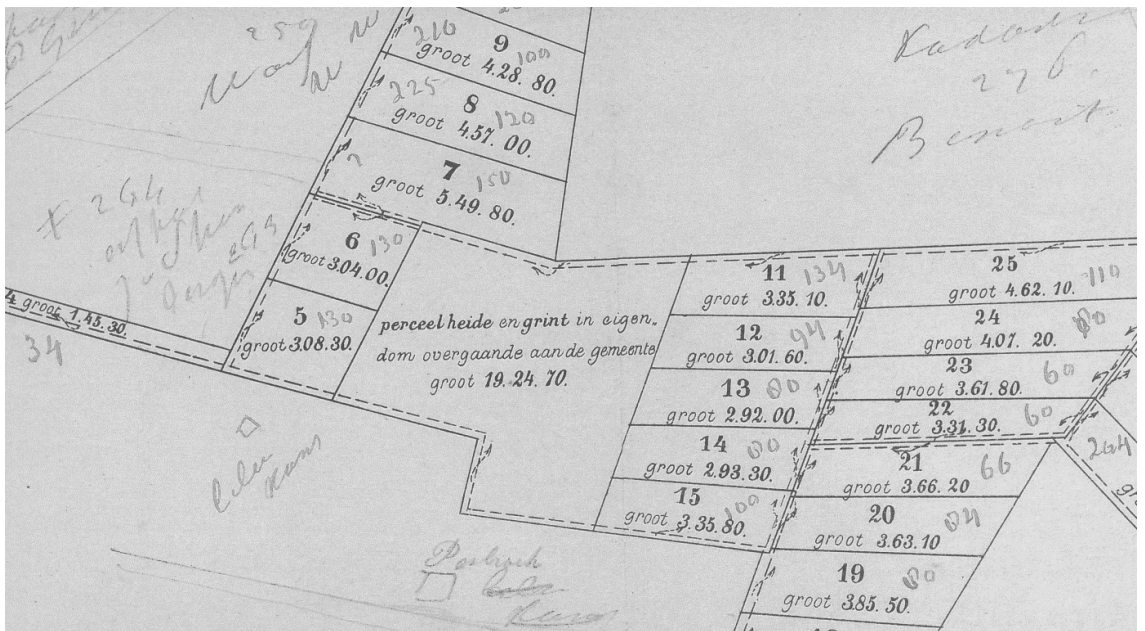
Nadat dit probleem in stemming is gebracht, wordt besloten over te gaan tot vrijwillige verdeling van de Buurt (99 stemmen voor, 14 stemmen tegen en 5 onthoudingen).

Op de buitengewone Buurtspraak van 18 november 1887 komt het voorstel van het

heidegronden, de bossen en de meentgronden van de Buurt.

De vergaderingen volgen elkaar nu met de regelmaat van de klok op. Zo wordt op de buitengewone buurtspraak van 19 juli 1888 een opgemaakte lijst, volgens de kadastrale legger, van rechthebbende geërfders vastgesteld. De datum van vaststelling van deze lijst is hard, want zij die nog onroerend goed verkrijgen na deze datum zullen niet meer als nieuwe geërfde worden aangenomen.

Besloten wordt verder dat het zuiver overschot van de gelden, na afbetaling van de kosten, zal worden verdeeld tussen diegenen die op 19 juli geërfd zijn. Ook is eenieder het er over eens dat de verdeling zal geschieden in gelijke aandelen, zodanig

*Uitsnede van de kaart met kavels die als basis heeft gediend voor de openbare verkoping.
Het grote perceel zonder kavelnummer gaat naar de gemeente Ede.
(Archief gemeente Ede)*

bestuur aan de orde om de buurtgronden te verkopen en dan de gelden te verdelen. In stemming gebracht blijkt dat een ruime meerderheid van de geërfders besluiten om over te gaan tot openbare verkoping van de

dat iedere geërfde daarvan evenveel geniet.

De publieke of openbare verkoping heeft ten overstaan van notaris W.F.J. Fisscher

plaatsgevonden op 16 oktober en 14 november 1888.

De uitbetaling zal geschieden ten huize van de buurtrichter Brand van Roekel en heeft plaats van 17 tot en met 24 juni 1889.

Het Buurtbestuur heeft met de gemeente Ede een aantal afspraken gemaakt. Zo is er een overeenkomst omtrent het voortdurend en deugdelijk onderhoud van de wegen en waterleidingen alsmede de daartoe behorende werken.

Ook is op de buitengewone Buurtspraak, gehouden op 14 maart 1889, door de geërfden besloten dat aan de gemeente Ede zal worden toebedeeld het perceel Heide, gelegen te Bennekom, kadastraal bekend: gemeente Bennekom sectie D nrs. 353,354 en 355, heide en uitweg, tezamen ruim 19 ha. die de gemeente zal moeten beheren in het belang van de gemeente Bennekom ten behoeve van de nu niet-geërfden. Als voorwaarde wordt gesteld,

- a) Dat de gronden moeten bestemd zijn en blijven: ten eerste wat het horden (ziften) van grind aangaat ten behoeve van de werkverschaffing te Bennekom en ten tweede wat het steken van plaggen aangaat t.b.v. die ingezetenen onder Bennekom, welke niet als geërfde uit de verdeling hebben getrokken..
- b) Dat deze percelen belast zijn en blijven met de last van het verlenen van uitweg voor de belendende percelen en wel aan de oostelijke grens.

De Zanding

Van alle natuurgebieden, die eigendom van de gemeente Ede zijn, geeft *De Zanding* misschien wel de grootste contrasten: hoge droge gronden met stuifzanden en water.

De Zanding is dan ook een terrein dat duidelijk uit twee delen bestaat. De plas, die algemeen als De Zanding bekend staat, is voor de recreatie van grote betekenis. Rondom deze plas, die ooit als werkverschaffingsproject in de jaren dertig van de vorige eeuw met de hand is gegraven, speelt zich grotendeels de recreatie af. Er is een camping en er zijn huisjes in de nabijheid hiervan. 's Zomers trekt dit vele tienduizenden bezoekers, kampeerders enzovoort.. Het gaat hier vooral om het gebied langs de Arnhemseweg.

Het andere deel van De Zanding bestaat grotendeels uit heide en stuifzanden met een spaarzame begroeiing. In het algemeen zijn de stuifzanden in de vorige eeuw in omvang sterk afgenomen, waardoor aan stuifzand verbonden planten en dieren zeldzaam zijn geworden. Het belangrijkste is dat de wind en het zand kunnen blijven bewegen.

Actief stuifzand komt buiten Nederland bijna niet meer in Noordwest-Europa voor. Om het stuiven weer op gang te krijgen worden delen van de percelen van bomen ontdaan en afgeplagd. Dit blijkt een succesvolle ingreep te zijn. Proefondervindelijk is vastgesteld dat het zand dan weer gaat stuiven en dat de planten en dieren, die hiervan afhankelijk zijn, weer terugkomen.

Op 12 juli 1918 komt in de Raad van de gemeente Ede aan de orde het verzoek van de heer Kröller om een ruil tot stand te brengen. De heer Kröller wil een aantal openbare wegen, gelegen tussen en rond zijn in eigendom verworven gronden over te nemen van de gemeente en deze te onttrekken aan de openbaarheid. Dat biedt hem de mogelijkheid van zijn eigendommen één groot bezit te maken. De gemeente Ede kan hiervoor een aantal percelen terugkrijgen, waaronder het 7/9 deel van het bezit van Kröller in de buurtgronden.

Vanuit de Raad wordt sceptisch gereageerd. Men stelt dat er al eens eerder een ruiling van grond met de heer Kröller heeft plaatsgehad, die zoals later bleek, niet in het gezamenlijk belang te zijn. Op verzoek van de Raad wordt nu een commissie benoemd die advies gaat uitbrengen over deze kwestie.

In de Raadsvergadering van 19 augustus 1918 komt dit advies aan de orde. De com-

missie deelt hierover mede dat ze tot de conclusie is gekomen dat de voorgestelde ruiling in het belang van de gemeente Ede is. De redenen zijn dat door deze ruiling wordt voorkomen dat het dorp Otterlo wordt ingesloten. En een gedeelte van deze gronden komt wellicht in aanmerking als de ontworpen spoorlijn Arnhem-Apeldoorn tot stand komt. Deze gronden zullen dan aan-

Luchtfoto van het recreatiepark De Zanding te Otterlo. De plas, ooit gegraven in het kader van de werkverschaffing, is duidelijk zichtbaar. Boven de plas loopt de Arnhemseweg, linksboven de daar gelegen renbaan. Aan de onderzijde sluit het natuurgebied aan het park. (Foto A. Ruijs, ca. 1990; GA21645)

zienlijk in waarde stijgen. Het voorstel wordt nu met algemene stemmen aanvaard.

Op 5 september 1918 worden de aangewezen wegen aan de openbare dienst onttrokken. Het zijn onder andere de wegen van de Pampeld naar Deelen (wegenlegger nummer 72); de weg van Hoenderloo langs Deelen naar Schaarsbergen (wegenlegger nummer 73) en de Koningsweg (wegenlegger nummer 74). Verder de Veldweg en de weg naar de Bunts. Tevens is er nog een aantal kleine aanpassingen.

De gemeente krijgt hiervoor 7/9 deel van de onverdeelde buurtgronden met een gezamenlijke oppervlakte van 121.23.70 ha..

Op 21 december 1911 had de gemeente Ede reeds 5/36 deel van deze gronden gekocht, zodat het totaal aan eigendom in de buurtgronden dan nu 8/9 gaat bedragen.

Het officiële Raadsbesluit om tot ruiling over te gaan is van 3 oktober 1918, de goedkeuring van GS volgt op 21 oktober 1918 en de aktepassering vindt plaats op 3 mei 1919.

Landgoed De Ginkel

Gedeelte Noord-Ginkel

Begin 1948 ontvangt de gemeente Ede een aanbieding van Jonkvrouw J.C. Baronesse van Wassenaar om het noordelijk deel van het landgoed *De Ginkel* te kopen. Burgemeester en Wethouders staan hier positief tegenover en sturen een voorstel hierover aan de Raad.

De oppervlakte van het gebied bedraagt ruim 244 ha. Het ligt tussen de A-224 aan de zuidzijde, de Heidebloemallee aan de westzijde en het bosgebied van De Hindenkamp en Planken Wambuis als noord- en oostgrens.

Om een prijs te bepalen wordt afgesproken de hulp in te roepen van drie taxateurs op dit gebied. Deze taxateurs bepalen uiteinde-

lijk een waarde voor het noordelijk deel van het landgoed De Ginkel van f 369.980,54.

Uit een bijgevoegde exploitatiebegroting blijkt, dat het jaarlijkse tekort op de exploitatie van het landgoed rond de f 5.800,- bedraagt.

Staatsbosbeheer is bereid gevonden de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening voor te stellen de gemeente ingevolge de Boswet van 1922 een subsidie toe te kennen.

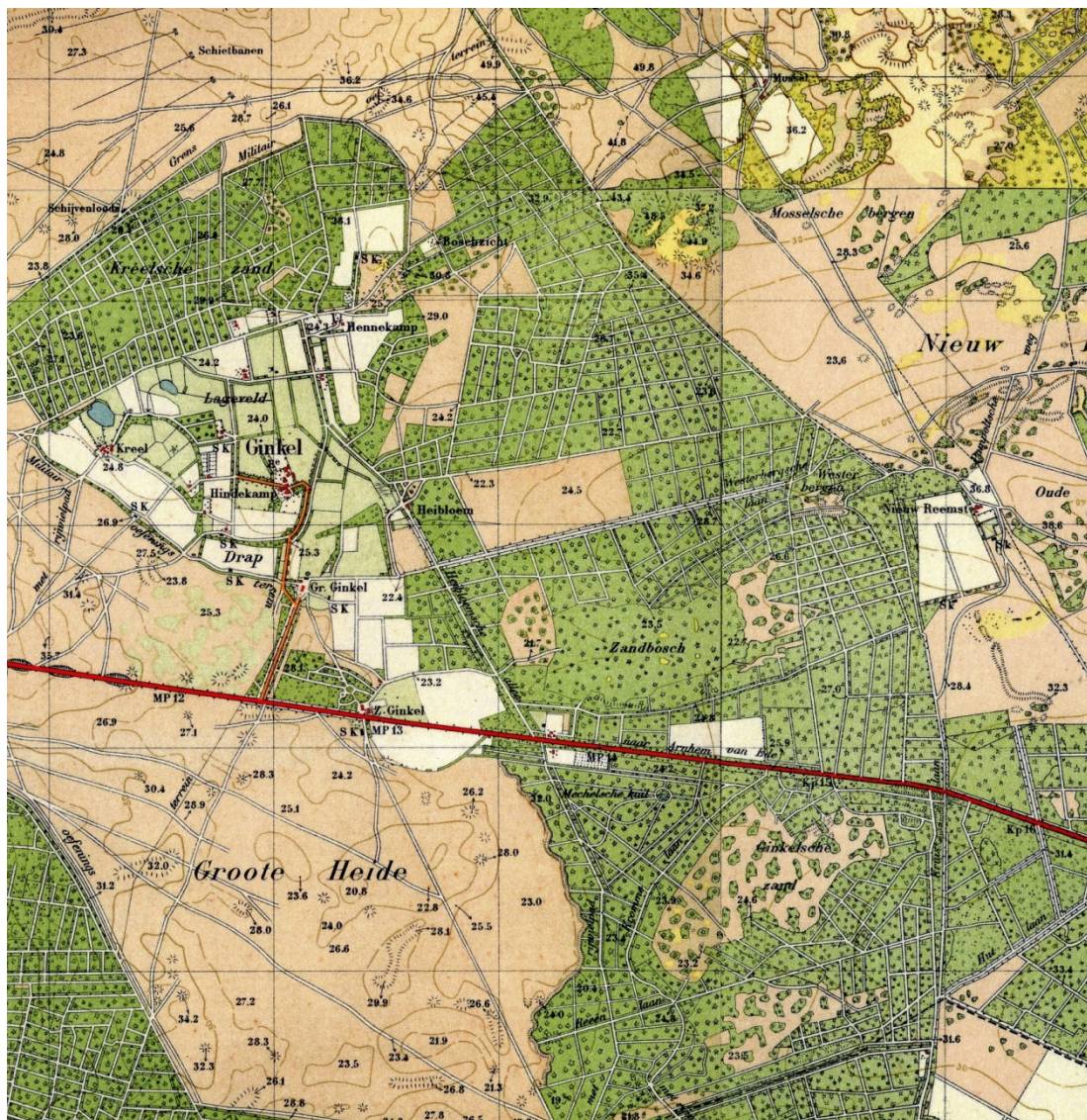
De subsidie zal c.a. f 4.500,- bedragen, zodat uiteindelijk jaarlijks f 1.300,- ten laste van de gemeente blijft; een bedrag waarvan de dekking op de begroting van de gemeente niet zo moeilijk zal zijn te vinden.

Er is dan nog geen rekening gehouden met de aflossing op de voor de aankoop te sluiten geldlening. Gezien het bijzondere karakter van de aan te kopen bezitting komt zulks Burgemeester en Wethouders voor, geen bezwaar te zijn.

Voorgesteld wordt de gronden onder te brengen in een speciale afdeling van de begroting van het grondbedrijf, maar andere oplossingen zijn ook goed mogelijk.

Ook stellen Burgemeester en Wethouders dat de exploitatie van het landgoed in deskundige handen moet komen, te weten Staatsbosbeheer of de Nederlandse Heide maatschappij. Op dit moment is er dus nog geen sprake van een eigen gemeentelijk bosbedrijf.

De aankoop van het landgoed wordt gezien als een belang van de eerste orde voor de gemeente. Hiermee kan de gemeente Ede in het bezit komen van een terrein, dat door zijn buitengewoon grote rijkdom aan natuurschoon (het Zandbos, de Heidebloem, de Westerbergen, Eikenstein) een grote aantrekkingskracht zal hebben voor het vreemdelingenverkeer.

Uitsnede van een aantal topografische kaarten (de zgn. Bonnebladen). Van links naar rechts loopt de Verlengde Arnhemse weg (nu de N-224). Ten noorden hiervan zien we de Noord-Ginkel (bosgebied) en de landbouwenclave de Hindekamp. Ten zuiden van de weg bevindt zich het landgoed de Zuid-Ginkel (bosgebied) met daarvan links gelegen de Ginkelse Heide (militair terrein). Aan de onderzijde van de kaart loopt tegenwoordig de A-12. De kaart dateert uit 1930. (samengesteld en bewerkt door R. van der Schans)

Helaas bevinden zich in de gemeente, die in het vreemdelingenverkeer een belangrijke bron van inkomsten ziet, vele uitgestrekte terreinen omgeven door gaas en prikkeldraad of waar de toegang voor burger en vreemdeling verboden is. Om te voorkomen

dat ook landgoed De Ginkel hieraan ten offer valt, vindt de gemeente het haar plicht tot aankoop over te gaan.

Maar de aankoop is niet alleen van belang voor de bevordering van het vreemdelingenverkeer en het behoud van natuur-

schoon. Regeren is vooruitzien. Als gemeente dienen we, aldus B&W, de blik op de toekomst te richten en op de mogelijkheden die daarin gelegen zijn, zowel in ongunstige als in gunstige zin.

In ongunstige zin kan genoemd worden de mogelijke ramp die Ede zal treffen als het Edese Bos voor het publiek zal worden afgesloten. De verkrijging van de eigendom van dit bos door de gemeente moet dan ook als een toekomstige wenselijkheid worden gezien.

Daarentegen gunstige mogelijkheden kunnen we terugvinden langs de spoorbaan Ede-Arnhem. Hier ligt het bosterrein De Sijzelt, dat voor de verdere ontwikkeling van Ede van zeer groot belang is.

Aandacht wordt gevraagd om daar in de toekomst nieuwe industrieën te vestigen en om bijvoorbeeld de verplaatsing van het station Ede-Wageningen tot stand te brengen.

De gemeente Ede heeft de ervaring dat grondeigenaren hun onroerende goederen niet graag tegen geld willen afstaan. Dan heb je als gemeente een ruilobject nodig. Om dan niet met lege handen te staan, is het nodig om van deze geboden mogelijkheid gebruik te maken door een landgoed als voornoemd aan te schaffen.

In de raadsvergadering van 1 juli 1948 wordt het voorstel tot aankoop van het noordelijk deel van het landgoed De Ginkel zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Ook Gedeputeerde Staten keuren het ingediende voorstel op 30 september 1948 goed.

Daarna wordt door notaris D.H.C. Neervoort te Ede gevraagd de akte van overdracht op te maken, die op 1 december 1948 wordt ondertekend. Vanaf dat moment is de gemeente Ede eigenaar van het noordelijk deel van het landgoed De Ginkel.

Gedeelte Zuid-Ginkel

Binnen een jaar na de aankoop van de *Noord-Ginkel* wordt de Raad al geconfronteerd met een voorstel om ook het *zuidelijk* deel van dit landgoed in eigendom te verkrijgen, en wel van Mr. R.A. Baron van Lynden, woonachtig te Londen.

Het is gelegen aan de zuidzijde van de N-224 en loopt door tot aan de rijksweg A-12 in het zuiden. De westgrens wordt gevormd door het militaire terrein op de Ginkelse Heide, terwijl het aan de oostzijde grenst aan de landgoederen *Het Planken Wambuis* en *De Buunderkamp*.

De burgemeester van Ede, de heer J.J.G. Boot is ook nu weer als een enthousiast natuurbeschermer met inzicht en voortvarendheid de motor van deze actie.

De oppervlakte van het terrein bedraagt ruim 283 ha. en bestaat uit bossen, heidegronden en zandverstuivingen. Ook hoort tot dit complex een aan de N-224 gelegen huis met erf en kwekerij, alsmede de schaapskooi aan de Ginkel. Er zijn vier taxateurs aangesteld die in hun rapportage het totale goed schatten op f 334.286,61.

Burgemeester en Wethouders zijn van mening dat deze gelegenheid moet worden aangegrepen om dit waardevolle bezit toe te voegen aan de zojuist in eigendom verworven terreinen aan de noordzijde van de N-224.

Voor deze aankoop gelden dezelfde argumenten, die geleid hebben tot de aankoop van laatstbedoelde terreinen. Natuurlijk zal men zich hiervoor offers moeten getroosten. Uit het exploitatieoverzicht blijkt dat per jaar een bedrag van f 10.000,- ten laste van de begroting van de gewone dienst komt. Ondanks dat dit bedrag vrij hoog is, wordt voorgesteld ook dit deel van het landgoed in bezit te krijgen.

Op 19 mei 1949 komt de Raad van de gemeente Ede in spoedvergadering bijeen om het voorstel betreffende de aankoop van het bosterrein, gelegen ten zuiden van de N-224 te bespreken. Plaats van bijeenkomst is het *Hotel Het Hof van Gelderland* te Ede.

Alle sprekers hebben toch wel moeite met het exploitatietekort. Men moet niet te licht denken over zo'n uitgave van f 10.000,- per jaar. Het kan een blok aan het been worden. Ook vraagt men zich af of de manier van taxeren wel de juiste is geweest en tevens wil men weten of de aankoop nog een poosje uit te stellen is.

De voorzitter is resoluut in zijn antwoorden. Er zijn twee taxateurs door de gemeente aangewezen en twee door de verkoper. Daar valt niet aan te tornen en uitstellen van de aankoop behoort niet tot de mogelijkheden. Ook moet men ervan uitgaan dat de gemeente nooit meer zo'n kans krijgt.

Burgemeester en Wethouders zeggen het op prijs te stellen als er een commissie uit de Raad wordt gevormd voor het beheer en de exploitatie, inclusief de jacht, van het gehele gemeentelijke bosbezit.

Tenslotte wijst de voorzitter erop dat de gemeente Ede de bossen niet alleen voor de eigen inwoners moet behouden, maar voor het gehele Nederlandse volk. Hij gaat er dan ook van uit dat de vele instanties op natuurgebied ook wel financiële steun kunnen bieden, zodat de gemeente Ede er niet alleen voor opdraait.

Zonder hoofdelijke stemming besluit de Raad het voorgelegde voorstel te steunen.

Op 24 augustus 1949 is het besluit van de Edese Raad door Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland goedgekeurd, waarna notaris D.H.C. Neervoort de akte van overdracht kan opmaken.

De Hindekamp

Begin 1950 bereikt de gemeente Ede de mededeling dat de heer J.G. Schlimmer te

Blaricum, eigenaar van het landgoed *De Hindekamp*, bereid is dit te verkopen. Dit landgoed grenst ten oosten en ten zuiden aan het recent in eigendom van de gemeente Ede gekomen Noord-Ginkel. Voor een ander deel is aan de oostgrens gelegen Het Planken Wambuis. In het noorden en westen wordt dit landgoed begrensd door terreinen in eigendom van de Staat (militaire oefenterreinen).

Door deze ligging alleen al is het in eigendom verkrijgen van dit landgoed van uitzonderlijk belang voor de gemeente Ede. Zeker nu bekend is dat de eigenaar ook heeft overwogen het goed in zeven kavels te verkopen. Wat dat betekent voor het behoud van het natuurschoon hoeft niet te worden uitgelegd. Ook aan de vrije wandeling voor het publiek – tot dusver – komt dan vrijwel zeker een einde.

Tevens is een bestemming die het landgoed nu al heeft (bijna uitsluitend als jachtterrein) evenmin moeilijk aanvaardbaar. In de tijd dat de tegenwoordige eigenaar het landgoed heeft beheerd, zijn alle landbouwers-pachters vertrokken omdat de schade die het wild aanricht, een lonend bedrijf niet mogelijk maakt.

Alle landbouw- en weidegronden zijn nu in gebruik bij de heer Prangma, pachter van de tot Het Planken Wambuis behorende boerderij Mossel. De wildschade is ook nu nog zeer groot. Vele hectaren bouw- en weiland zijn niet als zodanig te gebruiken omdat aan beplanting van schuilbossen met dennen en elzen de voorkeur is gegeven. Hiermee wordt voor het wild de mogelijkheid geboden om dekking te zoeken. Het weer in cultuur brengen van deze gronden en het beperken van de wildstand wordt van algemeen economisch belang geacht.

Boerderij de Kreel bevindt zich als een soort agrarische enclave te midden van de natuur. Deze boerderij op de Edese Heide komt al in de 15^e eeuw in de archieven voor. De allereerste eigenaar is vermoedelijk Albert van Kreel geweest (1320). Rond 1833 behoort de boerderij toe aan Baron van Pallandt. De gemeente Ede, eigenaar na de aankoop van het landgoed De Hindekamp, heeft inmiddels deze boerderij doorverkocht aan de toenmalige pachter, de heer Prangsmā.

(foto: J.H. van Schuppen, Lunteren, 1972; collectie F.G. van Oort)

Daarbij moet zoveel mogelijk het natuurschoon worden behouden.

Als dit voorstel in een wat groter verband wordt gezien, aldus B&W, creëren we met de aankoop van De Hindekamp zo een groot aaneengesloten natuurreservaat. Het gaat dan om de Edese en Ginkelse Heide (militaire terreinen van de Staat), de landgoederen van de Noord- en Zuid-Ginkel en in feite ook Het Planken Wambuis. Er kan zelfs worden gezegd dat er een verbinding met het *Nationaal Park De Hoge Veluwe* kan worden verkregen.

Dit alles overwegende menen Burgemeester en Wethouders, dat alle pogingen in het werk moeten worden gesteld om voor de gemeente Ede de eigendom van De Hindekamp te verkrijgen. Het landgoed is door drie schatters getaxeerd op *f* 790.000,-. Na onderhandelingen zal de heer Schlimmer het landgoed afstaan voor *f* 750.000,-.

Voor dit bedrag koopt de gemeente Ede ca. 95 ha. cultuurgrond en ca. 386 ha. Bos, heide enzovoort. In deze koop zijn begrepen een achttal gebouwen, te weten landarbeiders- en boswachterswoningen, waaronder de bekende boerderij Kreeel, schitterend gelegen aan de Kreelse Plas, één en ander met 7,5 ha. grond, alsmede een jachthuis met portierswoning, koetshuis, stallen en dergelijke. Totaal 489 ha.

In gezamenlijk overleg met Staatsbosbeheer wordt een exploitatiebegroting opgemaakt. De lasten bestaan uit de rente en aflossing van de af te sluiten lening. Ook zijn er de lasten van beheer. Hieronder moet worden verstaan het aandeel in de algemene beheerskosten van het bosbedrijf, het loon van tenminste één bosarbeider die wordt overgenomen, en de kosten van het onderhoud van de gebouwen.

Aan de kant van de baten kunnen genoemd worden de inkomsten uit het jachtrecht

(maar dat wordt in de toekomst beperkt), de houtopbrengst, de huur van de woningen en van het jachthuis en de pacht van de landbouw- en weidegronden.

De pacht van de heer Prangma moet gedurende tien jaar worden voortgezet. Rekening kan worden gehouden met het weer in cultuur brengen van 28 ha. grond, die om bescherming te bieden aan het wild thans niet benut kan worden. Het totaal aan landbouw- en weidegronden kan dan gesteld worden op 123 ha..

Uiteindelijk is er een exploitatietekort van *f* 4.620,-.

In zijn vergadering van 23 mei 1950 besluit de Raad van de gemeente Ede met algemene stemmen tot aankoop van het landgoed De Hindekamp over te gaan. De goedkeuring van Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland komt op 30 augustus 1950, waarna door de notaris de akte kan worden opgemaakt.

Ontstaan Gemeentelijk Bosbedrijf Ede en het begin

In de vergadering van de Gemeenteraad van Ede van 8 december 1949 wordt in principe besloten tot de oprichting van een Gemeentelijk Bosbedrijf. Op 21 april 1950 doet het College van Burgemeester en Wethouders aan de Gemeenteraad het voorstel het Gemeentelijk Bosbedrijf aan te wijzen als tak van dienst ingevolge artikel 252 van de Gemeentewet en de Verordening op het beheer van het Gemeentelijk Bosbedrijf vast te stellen. De gemeenteraad stelt de verordening in haar vergadering van 27 april 1950 vast en deze treedt, met terugwerkende kracht, per 1 januari 1950 in werking. Ook Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland stemmen in met dit besluit en geven op 1 juni 1950 hun goedkeuring.

gister kan de gehele levensloop van een willekeurig perceel bepaald worden.

Bij opname blijkt dat bij veel percelen de bomen, voornamelijk grove den, te hol staan en te veel dezelfde leeftijd hebben. Het verjongingsproces zal jaren duren en wordt opgevangen in een meerjarenplan. Onderhoud van de laanbeplanting is nooit bijgehouden, op geen van de terreinen. Overall moet gesnoeid worden en moeten er laanbomen geplant worden. Dit omwille van het landschap en voor de vermindering van brandgevaar.

Een belangrijk onderdeel in dit geheel is de zorg om voldoende plantmateriaal beschikbaar te hebben. Dit wordt geleverd door de kwekerijen van het gemeentelijk Bosbedrijf.

In de beginjaren zijn dit de kwekerij aan de Verlengde Arnhemseweg en de kwekerij op het Lage Veld, ten zuidoosten van de daar aanwezige schaapskooi. Deze laatste kwekerij is aanvankelijk opgezet voor het kweken van kruiden en de grove landbouwproducten. Al snel is besloten om het kruidengedeelte te minimaliseren, want alles wat naar kruiden riekt blijkt een fiasco en geeft verlies op verlies te zien.

Vooraf in deze beginperiode is de vraag naar plantmateriaal groot en soms moet bij een tekort een beroep worden gedaan op de vrije markt. Een uitvloeisel hiervan is dat in 1961 een extra kwekerij wordt ingericht op het landgoed Westerrode en Peppelenburg.

In de jaren 70 zien we dat de kwekerijen ook sierconiferen gaan kweken, die veelal aan de handel wordt afgezet.

In die periode zal de kwekerij naast de gebouwen van het Bosbedrijf aan de Verlengde Arnhemseweg moeten verdwijnen om plaats te maken voor houtbedrijf Van Swaay, die deze grond gaat huren. Oostelijk van deze oude kwekerij, aan dezelfde weg,

verrijst een nieuwe kwekerij genaamd *De Kleine Heide*.

Er wordt reeds aan gedacht de monocultuur van grove den, na velling om te zetten in gemengde aanplant bestaande uit minstens drie hoofd houtsoorten. Te denken valt aan Amerikaanse eik, douglas en lariks. Hiervoor moet nog onderzoek gedaan worden naar de toestand van de grond. Het slagen hiervan is mede afhankelijk van de wildstand. Wat betreft het klein wild is het nodig dat het wilde konijn, door de wetgever ingedeeld bij het schadelijk gedierte, verdwijnt. Daar staat tegenover dat het edel wild een offer waard is, en omdat de Veluwe het enige terrein is, waar grofwild in vrije natuurstaat voorkomt, zal een compromis gevonden moeten worden, waardoor enerzijds het instandhouding van edel wild verzekerd is en anderzijds te grote schade voorkomen dient te worden. Daartoe zal de huidige bestand aan edel wild gehalveerd moeten worden. Zowel roodwild als klein wild is immers verzot op loofhout.

Bronnen

Bos- en natuurbeheer in Ede

- Bosbeheerplan gemeente Ede 2010-2022; Borgman Beheer Advies BV

Het ontstaan van het landschap

- Veluwse Beken en sprengen; Een uniek landschap; H. Menke, H. Renes, G. Smid, P. Stork m.m.v. J. Meijer; Stichting Matrijs, Utrecht
- Voor profijt en genoeg; bos en landschap van de Zuidwest Veluwe; K. Brouwer; Stichting Matrijs, Utrecht
- De Oosterbeekse en Doorwerthse beken; R. Schaafsma; Stichting Matrijs, Utrecht

Van eerste aankoop tot 1950

- Expositieborden gemeentelijk Bosbedrijf; H. Berende

- Bosbeheerplan gemeente Ede 2012-2022; Borgman Beheer Advies BV
- Inventaris archief gemeentelijk Bosbedrijf Ede 1947-2002; A. Molenaar
- Archief Oud Ede; jaarverslagen Bosbedrijf

De Heide te Bennekom

- Oud Archief Ede; buurtboek Bennekom 004 nr. 3
- Oud Archief Ede; Buurt Bennekom archiefnr. 4 omslag 42, 44
- Oud Archief Ede; DAS 1906 nots. akte 1907 nr. 3452

De Zanding

- Natuurgebieden in de gemeente Ede; uitgave gemeente Ede;
- Oud Archief Ede; DAS 487
- Oud Archief Ede; aktenarchief nots. Dinger; inv. nr 30 akte 283
- De heer R. van Amerongen, advies

De Ginkel

- Oud Archief Ede; DAS 515
- STA 4199, 3953,4212

Ontstaan Gemeentelijk Bosbedrijf

- Bosbeheerplan gemeente Ede 2010-2022; Borgman Beheer Advies BV
- Expositieborden gemeentelijk Bosbedrijf; H. Berende
- Inventaris archief gemeentelijk Bosbedrijf Ede 1947-2002; A. Molenaar
- Jaarverslagen Bosbedrijf

Bosbessenpluk

In de raadsvergadering van 5 juli 1951 wordt gevraagd of de dagkaart voor bosbesplukkers niet kan vervallen en of het met prikkeldraad ontoegankelijk gemaakte deel van de Hindekamp, waar veel bosbessen zitten tijdens het plukseizoen, niet kan worden verwijderd.

B & W reageren binnen een week. Een dagkaart kost slechts 10 cent en een gezinskaart 25 cent. Andere landgoederen zijn tegen veel hogere bedragen voor bosbesplukkers toegankelijk. Gezien de opbrengst van de bessen kan het bedrag ook voor smalle beurzen geen bezwaar zijn. De kosten om na afloop de rommel van de bosbesplukkers op te ruimen, bedragen vermoedelijk meer dan de entreegelden.

Prikkeldraad is door de gemeente op de Hindekamp nergens aangebracht. Wel is de toegang tot een gedeelte van dit landgoed voor de houders van wandelkaarten, en dus ook voor bosbesplukkers, verboden om zo een rustig hoekje voor het roodwild, dat in de pluktijd (circa 5 weken) op de naburige landgoederen erg wordt opgejaagd.

Zodra de bessen elders op het landgoed geheel zullen zijn afgeplukt, bestaat er geen bezwaar tegen om de bordjes te verzetten, zodat ook deze bosbessen geplukt kunnen worden.

Activiteiten

Woensdag 15 april, Bosrand 19.30 uur: Algemene Ledenvergadering en lezing *Ede 70 jaar geleden bevrijd* door Arjan Ros van het Platform Militaire Historie Ede
 Donderdag 1 oktober: Dageexcursie naar het nieuwe *defensiemuseum* in Soesterberg.
 Woensdag 11 november: Bosrand 19.30: Lezing door Janny Bloembergen over *Ede vanaf 1945*

PAASEILAND IN EDE?

Jan Kijlstra

Wie denkt dat dit een afbeelding is van een beeld op het Paaseiland, heeft het mis. Het is een beeld uit Ede, uitgevoerd in beton. De maker was de Edese aannemer Joh. Weijland. En de afgebeelde jongen is zijn kleinzoon Johan, nu wethouder van de gemeente Ede.

Hoe komt iemand ertoe zijn kleinzoon in beton te gieten? Wel, grootvader Weijland had als hobby het houden van bijen, hij was imker. En tijdens een lezing, zo gaat het verhaal, had hij gehoord dat men in het verleden een bijenvolk ook wel onderbracht in een bijenkast die was ingebouwd in een beeld. En dat bracht hem op het idee dat zelf ook te doen. Voor een aannemer zijn cement en beton natuurlijk de aangewezen materialen. Vandaar dat dit beeldje van zijn kleinzoon in beton is uitgevoerd.

Hiernaast het complete beeld, dat nog steeds in bezit is van de kleinzoon.

Het beeldje behoeft enige restauratie, maar is verder in goede staat. Het is duidelijk met liefde gemaakt, want ook de bal en de knuffelbeer zijn onderdeel van het beeld. Kleine Johan kijkt wat benauwd, maar dat is verklaarbaar. Want opa had bedacht dat hij een natuurgetrouwe weergave van het gezicht wilde maken, en had daarom een mal gemaakt. Kleine Johan moest zijn hoofd in een bak gips duwen, en wachten tot het gips hard geworden was. Waarbij hij adem kon halen door een rietje. Daar ga je niet vrolijk van kijken, maar je klemt je lippen op elkaar om dat rietje niet uit je mond te laten glijpen.

Nou had opa de werkwijze om een natuurgetrouwe reproductie van een gezicht te maken al eerder uitgeprobeerd. En wel op zichzelf.

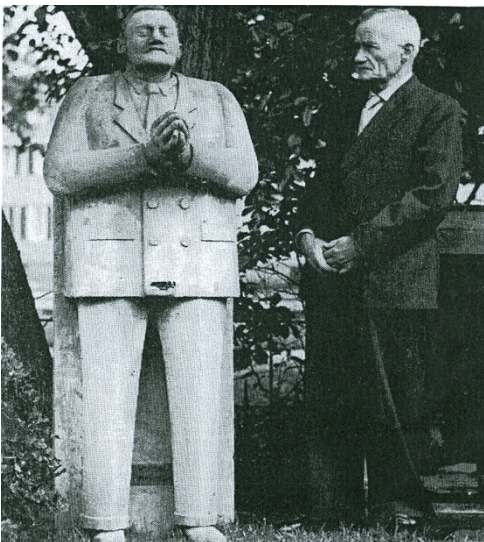

Wethouder Weijland zond ons uit zijn privé-archief nog een bijzonder aardige foto waarop hij poseert naast zijn evenbeeld.

Bladerend in oude uitgaves van De Zandloper, kwamen wij in het nummer 1986-2 een afbeelding van een beeld tegen, met ernaast een man die er sprekend op lijkt .

Uit het korte tekstje bij dit plaatje valt te leren dat we hier de maker Joh. Weijland zien met een beeld van zichzelf. En dat het beeld heel lang bij het museum van Oud Ede aan de Driehoek heeft gestaan, maar

men het nu (anno 1986) kan terugvinden bij de bijenstal aan de Kreelseweg.

Op naar de Kreelseweg. En inderdaad, die bijenstal zit er nog steeds. 't Is de bijenstal van de Edese Bijenhoudersvereniging, die deel uitmaakt van de Vereniging tot Bevordering van de Bijenteelt in Nederland. De locatie van de stal draagt de naam 't Immenloo. Bij een bezoek bleek daar niet alleen het beeld van Joh. Weijland te staan. Er staat nog een beeld, ook in beton uitgevoerd, en ook voorzien van een ingebouwde bijenkast.

Via-via kwam uw schrijver uit bij de voorzitter van de Edese Bijenhoudersvereniging, de heer Doornweerd. Hij kon mij veel vertellen. Vermeldenswaard is het doel van de vereniging, namelijk om mensen met een kleine, of zelfs helemaal geen tuin gelegenheid te geven tot het houden van honingbijen. Het gesprek is al van een paar jaar geleden, en toen waren er circa 40 kasten met een bijenvolk. Kort voor het schrijven van

deze tekst bleken dat er al flink wat meer te zijn, zo veel dat de afgebeelde stal ze niet allemaal kan bergen, en er dus ook (rechts daarvan) een aantal kasten zonder 'dak boven hun hoofd' staat.

Het beeld van de biddende imker is in goede staat. Het is door de heer Doornweerd al eens hersteld van soortgelijke beschadigingen als welke ook te zien zijn bij het beeldje van de kleinzoon.

Er staat bij de bijenstal dus nóg een beeld, ook van beton, en ook gemaakt door de aannemer. En ook met een Weijland als model: Joop, een oom van de huidige wethouder. Het heet *De Wandelaar*. Dit beeld is deels helaas in bijzonder slechte staat. Wil het behouden blijven, dan is snel ingrijpen vereist.

Dit beeld draagt op de borst de vraag ‘Waarheen?’. Het antwoord moet zich in de knapzak bevinden, maar daarop staat: “Niet openen voor 2051”. De achtergrond daarvan is een raadsel. Maar het ligt voor de hand dat in de knapzak het antwoord zit.

Wethouder Weiland vertelde dat het hem leuk lijkt als ooit alle drie de beelden, net als vroeger in de tuin van zijn opa, weer bij elkaar zouden komen. Dit zou natuurlijk prima bij de bijenstal kunnen.

Als de beelden dan gerestaureerd zouden zijn, en de *Biddende Imker* en de *Wandelaar* zo mogelijk weer een bijenvolk zouden kunnen huisvesten, krijgt Ede er een weliswaar klein, maar

uniek beeldenparkje bij. Mogelijk dat de vereniging Oud Ede hierin een rol zou kunnen spelen.

Overigens is de inspiratie van de beeldensculptuur terug te voeren op de zogeheten *Klotzbeute* (in het Nederlands ook wel *bijenkos* of *kloskorf* genoemd), een stuk uitgeholde boomstam met

een deksel, waarin een bijenvolk gehuisvest wordt. Die simpele vorm groeide uit tot bewerkte varianten, en zelfs tot complete beelden. Waarvan de Edese beelden getui-

gen. Wie meer wil weten, ontdekt een hele wereld door op het Internet te *googlen* op *Klotzbeute*.

Boekensignalement

Herkenbaar Ede

Welke ruimte heeft een gemeentebestuur om een eigen invulling te geven aan de veranderingen in de Nederlandse samenleving na de Tweede Wereldoorlog? Voor de gemeente Ede is dit onderzocht door Janny Bloembergen, die hierop eind vorig jaar promoveerde aan de WUR.

Ede maakte tussen 1945 en 1995 een sterke groei door, mede dankzij de komst van veel nieuwe bewoners. Hierdoor ontstonden spanningen tussen stedelijke ambities en rurale belangen. Een deel van vooral de protestants-christelijke bewoners maakte zich zorgen om zaken als behoud van de zondagsrust en bijzonder onderwijs. Janny Bloembergen analyseert welke keuzes het gemeentebestuur heeft gemaakt op het gebied van de ruimtelijke ordening, het onderwijs, migranten, en vrijetijd en cultuur. Zij concludeert dat, ondanks de uniformerende werking die van het moderniseringsproces uitging, in de praktijk tegengestelde bewegingen mogelijk waren, waardoor de lokale eigenheid stand kon houden binnen het nationale eenwordingsproces.

Janny Bloembergen-Lukkes: *Paradoxe modernisering: Ede 1945-1995 – Groot geworden, herkenbaar gebleven*. Uitgeverij Verloren, ± € 49,90, verschijnt in maart 2015.

Geen dorp, geen stad...

Ter gelegenheid van het 90-jarig jubileum heeft de Vereniging Oud Ede het boek *Geen dorp, geen stad maar . . . Ede* uitgegeven. Aan het boek over de ontwikkeling van Ede tot heden hebben vijf verschillende auteurs meegewerkt: Kees van Lohuizen (De wording van Ede, prehistorie-1780); Joyce van den Berg (Op weg naar de moderne tijd, 1780-1850); Carel Verhoef (Op de drempel van de moderne tijd, 1850 - 1900); Riet Beuker ('Ede

gaat moderne trekken tonen, 1900-1945) en Janny Bloembergen-Lukkes (De transformatie van Ede tot stad, 1945-2000). Eindredacteur Paul Inklaar heeft ervoor gezorgd dat de vijf auteurs elkaar niet al te veel overlappen. *Geen dorp, geen stad maar . . . Ede* kost € 20 (voor leden van de Vereniging Oud Ede € 18). Het boek is te koop in de boekwinkels in Ede en in het Historisch Museum Ede.

HISTORISCH MUSEUM EDE

Ben Hilgers

Komend voorjaar zal de tentoonstelling *De hei is groot genoeg: Vluchtoord Ede* te zien zijn in het Historisch Museum Ede. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was de Edese en Ginkelse Heide het toevluchtsoord voor duizenden van de Belgische vluchtelingen die na de val van Antwerpen in oktober 1914 naar Nederland waren gekomen. Hier werd een van de vier vluchtoorden gebouwd voor de meer dan 20.000 Belgen die besloten hadden voor de duur van de oorlog in Nederland te blijven en die niet voor zich zelf konden zorgen. De andere drie verrezen bij Gouda, Nunspeet en Uden. De Nederlandse overheid deelde de armlastige Belgen die in de vluchtelingenkampen gehuisvest werden in drie groepen in: de gevaarlijke of ongewenste elementen, de minder gewensten en de fatsoenlijke behoeftigen. Er zullen ook allerlei evenementen en lezingen rondom het thema Vluchtoord Ede worden georganiseerd.

Een expositie waarmee ook ‘de straat wordt opgegaan’, is *Poëzies*. Een expositie die in de zomermaanden werk toont van de dichter Ben Verduijn en fotograaf Gert-Jan Koster. Door een combinatie van de gedichten van Verduijn en fotowerk Koster worden de gedichten aanschouwelijk en beeldend. De manier waarop de gedichten worden verbeeld, draagt bovendien ook bij aan

de fantasie en beleving. Daarom is gekozen voor een variatie in de presentatie. Zo zullen ook multimediatechnieken gebruikt worden, zoals projectie, schermpresentatie en audiotour. Verder zullen ook in de Gemeente Ede op diverse plaatsen fotogedichten worden getoond in hetzelfde concept. Gedacht kan worden aan lege winkelvitruines, maar ook op het openbare trottoir of billboards. De gedichten die worden getoond in beeld en tekst zullen zoveel mogelijk worden aangepast aan de locatie waar ze te zien zijn. Particulieren, bedrijfsleven en andere organisaties nodigen we van harte uit aan te sluiten bij dit initiatief en zich als belangstellende te melden bij het museum.

DE ANSICHTKAART VAN DE VILLA BERG EN DAL

De vraag, gesteld in de vorige Zandloper, *Wie weet iets meer over de afzender te vertellen*, is beantwoord.

Roel van Amerongen, bijna dagelijks te vinden in de studiezaal van het Gemeentearchief, heeft het volgende gevonden:

M. Vlasveld blijkt Maria Danielle van Veeren (1870 – 1940) te zijn.

Ze was gehuwd met Willem Vlasveld (1857-1908)

DE MUZIEKWINKEL VAN E.A. ROBBERS IN EDE

Zoals verteld door Eddy Robberts aan Martin Maas

Voorgeschiedenis

Aan het einde van de negentiende eeuw was Willem Frederik Robbers banketbakker in Amsterdam. Op een gegeven moment had hij twee banketbakkerijen, maar een nog vrij nieuwe uitvinding trok al gauw zijn

aandacht. Thomas Alva Edison en Emile Berliner hadden de wereld verrijkt met hun reproducties van opgenomen geluid. Er kwamen fonografen met rollen en grammofoons met grammofoonplaten in de handel. In 1899-1900 werden in Nederland de eerste opnamen door Nederlandse artiesten en bands gemaakt. In 1902 ging Robbers naast zijn banketbakkersactiviteiten ook fonografen verkopen. Vijf jaar later hing hij zijn banketbakkersmuts aan de wilgen en open-

de hij een muziekwinkel aan de Leliegracht in Amsterdam, met daarin ook een opnamestudio, mogelijk de eerste in ons land. Tot aan zijn dood in 1923 was hij bezig met zijn muzikale activiteiten.

Zijn weduwe zette de zaak nog tien jaar voort.

Ernst Anton (**zie foto links**), de jongste zoon, moest in de zaak meehelpen, hoewel hij eigenlijk meubelmaker had willen worden. Na zijn militaire diensttijd in Ede, waar hij ook zijn vrouw leerde kennen, vestigde hij zich in Ede.

Een goede keus. Want al was Ede in die jaren nog echt een dorp, door de komst van het garnizoen en door het feit dat de ENKA (kunstzijdefabriek) zijn hoofdbedrijf in Ede gevestigd had, vonden er in korte tijd grote veranderingen in de Edese gemeenschap plaats. De ENKA bouwde een hele wijk (Ede-Zuid) voor zijn werknemers (en er werkten zo'n 3.000 mensen in de fabriek).

Door al deze ontwikkelingen kwam er aanwijsbaar besteedbaar inkomen binnen de gemeente, zodat het voor ondernemers aantrekkelijk werd er zich te vestigen.

Muziekhuis, 1933-1939

In 1933 gaat Ernst Anton naar Ede met de spullen die er nog over waren van de zaak van vader Willem. De zaak was ietwat verlopen door onder andere een kostbare jarenlange verpleging van vader na een beroerte en tenslotte zijn overlijden. Op het Maandereind in Ede kon Ernst Anton een klein pandje krijgen met daarachter een dagverblijf. Op de etalageruit zette hij *Muziekhuis*.

Het was de eerste winkel in Ede waar grammofoonplaten, grammofoons en muziekinstrumenten werden verkocht. Er was nauwelijks genoeg 'handel' om de etalage mee vol te zetten. Bovendien bevond de

wereld zich vanaf 1929 in een grote crisis, die ook in 1933 nog steeds voelbaar was. Ernst Anton moet dus wel een onverwoestbaar optimist zijn geweest om in Ede een nieuwe zaak te beginnen. Hij was echter een goed zakenman en 'de klant is koning' stond hoog in zijn vaandel: hij koesterde zijn clientèle en geen moeite was hem te veel om ieder van hen het gevoel te geven dat hij/zij de belangrijkste klant was.

Eddy Robberts (zoon van Ernst Anton) vertelt: 'Hij pakte van alles aan. Bijvoorbeeld als men naar de muziekwinkel kwam voor bruiloftsliedjes of zo liet hij die op grote schaal drukken en zorgde er tezelfdertijd ook voor dat hij slingers en dergelijke in voorraad had om het huis of de feestzaal mee te versieren. Hij verhuurde ook piano's voor feestelijke gelegenheden.

Het kleine winkeltje

had geen woonhuis, maar erachter was een dagverblijf en mijn vader die toen nog niet getrouwd was, bivakkeerde daar om kosten te besparen fulltime.

Hij ging, dag in dag uit, op de fiets met een koffer vol grammofoonplaten langs alle restaurants en cafés in Ede en omgeving om te demonstreren wat er met een grammofoon en platen gedaan kon worden.'

'In 1936 trouwde hij. Eind 1938 moest hij tijdelijk verkassen naar een pand in de Grootestraat in Ede. De winkel op het Maandereind werd afgebroken om plaats te maken voor een geheel nieuw naar de eisen des tijds ingericht winkelpand, dat in november 1939 werd geopend.'

Mobilisatie en Tweede Wereldoorlog

In augustus 1939 werden in ons land vanwege de mobilisatie 280.000 soldaten opgeroepen, die zich moesten melden bij verzamelpaatsen door het hele land. Nederland maakte zich klaar voor de gewapende neutraliteit. Ook Ernst Anton werd onder de wapenen geroepen en was vanaf dat moment nog maar weinig thuis. Zijn vrouw moest de winkel runnen.

Op 10 mei 1940 brak voor Nederland de Tweede Wereldoorlog uit. Na de capitulatie op 15 mei 1940 kwam Ernst Anton weer thuis. Maar de mensen hadden weinig geld voor zaken als muziek.

Eddy Robberts: 'Mijn vader had een prachtig handschrift en werd bij tijd en wijle aangenomen als "schrijver" op het gemeentehuis.

Alle beetjes helpen, zullen we maar zeggen. Op allerlei manieren trachtte hij in ons levensonderhoud te voorzien. Samen met

een oom (die goed kon lassen) begonnen zij, in de schuur bij die oom, slijpmachines te bouwen en ook *zakophouders*, een constructie waarin je een zak kon ophangen zodat die gemakkelijker gevuld kon worden (bijvoorbeeld met aardappels). Mijn oom maakte ze en mijn vader probeerde ze dan aan de man te brengen. Er zat wat muziek in (vergeef de uitdrukking!), want in 1943 konden ze een knecht aannemen!'

'Mijn moeder deed ondertussen de winkel. Zoals gezegd, Ede was een grote garnizoensplaats (vijf kazernes!), uiteraard nu vol Duitsers. Die kochten nog wel grammofoonplaten (tot groot verdriet en chagrijn van mijn moeder), maar je kon natuurlijk

niet zeggen: "Jij komt er niet in." Wel kwam er, toen ik tijdens de oorlog roodvonk kreeg, een bord op de winkel deur waarop stond dat er een besmettelijke ziekte heerste en dat op bevel van de Ortskommandant het verboden was voor Duitse militairen om in onze winkel te komen. Mijn moeder had dat bord nog steeds op de deur lang nadat ik weer beter was!

Armband van een arbeider die in dienst was bij Organisation Todt

‘Intussen waren mijn vader en mijn oom opgeroepen om voor de *Organisation Todt* te werken, een Duitse organisatie die in het kader van de *Arbeitseinsatz* arbeiders aan het werk zette voor onder andere de bouw van bunkers, kustversterkingen en wegen. De opgeroepen mannen werden vaak in de omgeving aan het werk gezet. Bij weigering of als je onderdook en werd gepakt, dan moest je in Duitsland werken.’

‘Onderduiken in een garnizoensplaats was niet eenvoudig. Ze waagden het er echter op. Toen echter vlak bij waar zij ondergedoken zaten een aantal onderduikers was opgepakt, meldden zij zich bij de Todt. Mijn vader moest houthakken in het Edese Bos. Ik herinner mij dat ik - 't was vlakbij het huis en land van mijn grootouders - er tegen etenstijd wel naartoe liep; met een beetje geluk kreeg je dan ook warm eten daar uit de veldkeuken, ik vond dat heerlijk. Niet dat wij ooit honger hebben geleden tijdens de oorlog. Mijn grootouders hadden een groot stuk land waar van alles verbouwd werd (tot tabak aan toe!) en een andere oom was groenteboer, dus ...’

‘Op 17 september 1944 was er 's morgens, voor de luchtlandingen van de geallieerden begonnen, een bombardement. Een paar huizen in onze straat werden vernield en bij ons huis (en alle andere huizen in de straat) was er geen ruit meer heel. Verder hadden we vaak geen elektriciteit, zodat de winkel met planken werd dichtgespijkerd (glas was niet te krijgen). Met die planken ervoor kon je in de winkel niets zien, dus ging de winkel dicht tot vlak voor de bevrijding (17 april 1945). Ik geloof dat na 17 september mijn vader weer in het lasbedrijfje werkte, het heette ELI (Edese Las Inrichting). Of de Todt toen opgeheven was of dat het te gevaarlijk was, weet ik niet - als garnizoensplaats en gelegen aan de strategisch belangrijke spoorlijn Arnhem-Utrecht was Ede regelmatig het doelwit van luchtaanvallen.’ Bij de bombardementen op Ede kwamen 64 inwoners om het leven, vijf zouden later alsnog aan hun verwondingen overlijden. Er werden 38 woningen vernield en 145 zwaar beschadigd. Aan Duitse zijde vielen er 25 doden en 60 gewonden.

Na de oorlog

De vrouw van Ernst Anton ging na de oorlog weer verder met de winkel. Ernst Anton was 's zaterdags (de drukste dag) aanwezig, maar de rest van de week was hij op de ELI. De zaken gingen goed, er werd een nieuwe fabriek gebouwd, ze kregen een contract van de NS om stoomketels op te knappen (de naam werd toen Edese Las Industrie!) en de fabriek liep als een trein!

Ook de winkel ging beter draaien; het werd uiteindelijk te druk voor mevrouw Robbers, want er waren toen ook drie kinderen. In 1948 besloot Ernst Anton al zijn aandacht aan de winkel te besteden en verkocht hij zijn aandeel in de ELI. Hij verbouwde de winkel en paste deze aan de veranderde situatie in de muziekbranche aan. De winkel werd meer dan twee keer zo groot. Er kwam meer ruimte vooral voor accordeons

en andere instrumenten als blokfluiten en gitaren alsmede bladmuziek.

Voor de oorlog ging hij op de fiets met achterop grammofoonplaten om die te bezorgen bij cafés. Na de oorlog, toen hij na het ELI-avontuur weer in de winkel kwam schafte hij zich een motorfiets aan, waarschijnlijk een Jawa 250.

Dus er was over de jaren een zekere progressie: fiets – motorfiets – auto(otje!). Het doel bleef echter hetzelfde.

Eddy Robberts over de serviceverlening van zijn vader: ‘Om nog eens te illustreren dat m'n vader onovertrefbare service verleende aan z'n klanten nog het volgende voorbeeld (één van de vele!): Een mevrouw kwam op de fiets vanuit Lunteren (een kilometer of zeven van Ede) en kocht een platenkoffer! Moet U die zo achterop de fiets meenemen mevrouw? Nou, dat wordt niks, wij bezorgen die wel even. Ik werd er op de fiets op uit gestuurd om die koffer te bezorgen. Dan kwam ik terug en mijn vader zei: "Jammer dat je net weg was maar hier heb ik ook nog twee platen en die moet je effe wegbrengen net buiten Lunteren." Ja, zeiden die mensen dan "je vader verleent nog echt vooroorlogse service...!"’

Ook de feestartikelen-afdeling werd aangepast. Een niet onbelangrijk gedeelte van die afdeling werd ingenomen door souvenirs. Want Ede, dat *de toegangspoort tot de Hoge Veluwe* wordt genoemd, trok in de zomer een groot aantal toeristen. Ernst Anton richtte na de oorlog een accordeonvereni-

Interieur winkel na de verbouwing in 1948

ging op, waarvan zijn zoon Eddy ook jaren lid is geweest.

Veranderingen in de jaren '50 en '60

De zaken gingen goed en er kwam financiële ruimte om de zaak te blijven aanpassen aan de veranderende situaties in de markt, vooral met de komst van de 33-toerenplaat (de LP) en niet te vergeten de 45-toerensingles. Eddy Robberts kan zich nog heel goed herinneren dat zij van hits in die tijd zowel een 45-toeren- als een 78-toerenplaat hadden (= moesten hebben). In het midden van de jaren 1950 was er opnieuw een ingrijpende verbouwing en kwam er voor het eerst een platenbar (voor al het populaire spul) en twee luistercabines voor die mensen die vooral klassieke muziek wilden kopen en niet over één nacht ijs gingen. Dit terwijl de verkoop van 78-toeren platen nog steeds hoogtij vierde.

Eddy Robberts: ‘Toen ik in 1959 uit dienst kwam was de eerste baan die ik bij mijn vader had om met de auto en een paar boxen 78-toerenplaten en 45-toerensingles

langs de cafés te gaan om de nieuwste nummers in hun jukeboxen te stoppen.

Ik had een typemachine bij me, zodat ik ook de kaartjes voor de jukebox kon typen. Hetzelfde werk dat mijn vader 20 jaar daarvoor deed, maar nu niet met de (motor)fiets, maar met een autootje. Eigenlijk nam het kopen van grammofoonplaten vanaf die tijd een enorme vlucht.

voor klanten die wat meer privacy wensten; voor hen waren er natuurlijk ook de luistercabines. De feestartikelen, de souvenirs en het speelgoed gingen naar een tweede winkel, die werd gerund door mijn broer en mijn moeder.'

'Altijd al werden er reparaties uitgevoerd aan grammofoons en dergelijke; vroeger zwaar werk als mijn vader nieuwe veren in

De winkel aan de Grotestraat. Foto Gem. Archief Ede (GA35123)

Met de komst van de TV kwamen ook artiesten in beeld en de jongelui wisten alles van de Top 30 en dat soort programma's.

De ontwikkelingen volgden elkaar zo snel op, dat je zo om de zes, zeven jaar je winkelrichting moest aanpassen.'

'Begin jaren 1960 vond opnieuw een ingrijpende verbouwing plaats. De grammofoonplaten werden meer naar voren gehaald en er werd een super moderne zevenzits platenbar geplaatst, terwijl er achter in de zaak nog een tweezits platenbarretje was

de oude opdraaigrammofoons moest zetten. Ook deden we reparaties aan muziekinstrumenten. Die service-afdeling groeide flink en er waren twee monteurs in dienst. Ook werden accordeons gestemd en hadden wij een pianostemmer in dienst. De bandrecorders namen een vlucht en ook begonnen de muziekcassettes te lopen. We kregen stereo-apparatuur en platen. Om die apparatuur te huisvesten werd in 1968 de zaak opnieuw vergroot en kwam er een aparte afdeling met geluidsapparatuur bij.'

Winkelinterieur in 1955

waren vaak de hele dag onderweg. Kostte dus geld!’

‘Vooral de platenverzending nam in die tijd een kolossale vlucht. Iedere dag gingen er werkelijk tientallen pakketten de deur uit. We woonden niet zover van het postkantoor vandaan en die gaven ons een “kist op wielen” om het voor ons makkelijker te maken, en wij konden dan “achterom” het postkantoor in en hielden dan niet alle klanten op met al die pakjes.’

‘Tussen de jaren 1961 en 1975 deden wij veel in gewijde muziek en verzonden grammofoonplaten door het gehele land. Voor dat doel adverteerden wij uitvoerig in kerkbladen, christelijke tijdschriften en kranten, vooral in wat men nu de *Bible Belt* noemt. Vaak kochten wij van Dureco partijen op waarmee wij dan een aanbieding samenstelden. Ook verkochten wij op die manier goedkope grammofoons (Supraphon,) omdat in deze groep mensen nog hele volksstammen waren die geen grammofoon hadden. Dat laatste (van die grammofoons) bleek achteraf niet zo’n succesvolle greep. Het waren goedkope apparaten (als ik me niet vergis f 99) en wij gaven daar – zoals bij alle andere apparatuur die wij verkochten, ongeacht het merk en de garantie die de fabriek gaf – een jaar garantie op. Niet dat er zo geweldig vaak wat aan mankeerde, maar ik herinner mij dat onze monteurs voor vaak eenvoudige reparaties dan in Bleskensgraaf en dan weer in Staphorst zaten. De reparatie zelf nam misschien een kwartiertje in beslag, maar de monteurs

Sluiting

Over de ontwikkelingen die zouden leiden tot de sluiting van de winkel vertelt Eddy Robberts: ‘In de laat zestiger jaren begaven meer en meer zaken – vooral grootwinkelbedrijven als V&D – zich in de geluidsdragerbusiness. Ze hadden vaak niet zo’n uitgebreide collectie als wij, maar verkochten wel “de krenten uit de pap”. Was er gedurende ruim 25 jaar alleen onze zaak die grammofoonplaten verkocht in Ede, bij het begin van de jaren 1970 waren er wel tien plekken waar je platen en cassettes kon kopen. Verder kwam er - zo ongeveer net als je de zaak had aangepast aan de laatste tendens - weer iets nieuws op de markt.’

‘Onze muzikwinkel was gevestigd in een huurpand. De huur was altijd vrij redelijk geweest en wij hadden altijd zelf de vaak kostbare verbouwingen uitgevoerd. Maar in het algemeen gingen de huren in Ede met geweldige sprongen omhoog, en de eigenaar van het pand vertelde ons doodleuk dat de huur praktisch vertienvoudigd zou wor-

den. Dat zou voor ons niet zijn op te brengen.'

'Nu was er wel een soort huurbescherming: de huisbaas kon niet zomaar doen wat hij wilde en hij kon ons ook niet uit het pand krijgen tenzij...hij het pand zelf ging exploiteren.

Hij vertelde toen dat zijn zoon een zaak wilde beginnen in auto-onderdelen en dat wij dus het pand uit moesten, want hij had het zelf nodig. Wij wisten toen al

dat die onderdelenwinkel er nooit zou komen (is er ook nooit gekomen), maar wij konden dat niet bewijzen. Wij hadden een dure rechtszaak tegen hem kunnen aanspannen, die wij misschien hadden kunnen winnen. Maar wat heb je aan winnen als je ondertussen je geld kwijt bent aan advocaten?'

'De zaak is toen gesaneerd, hetgeen ons in staat stelde uit te kijken naar een nieuw bestaan. Misschien had ik nooit in die winkel moeten zitten, was ook niet het plan. Ik wilde niet "binnen zitten", maar buiten zijn. En omdat te verwezenlijken had ik een middelbare landbouwopleiding gevolgd. Mijn vader zei echter: "Probeer het eens een jaartje, gaat het niet dan is er nog geen man overboord." Mijn vader overleed ech-

ter in 1966 op jonge leeftijd (hij was net 60), en toen bleef ik eraan hangen. Het feit dat al mijn moeders geld in de zaak zat,

De afdeling apparatuur in 1968 heeft hierbij een grote rol gespeeld. Voor

mijn gevoel kon ik er toen op dat moment niet uitstappen, hoewel mijn hart er niet echt in zat (en eigenlijk nooit in had gezeten). Al deze dingen drukten mijzelf en ons gezin met de neus op de feiten en gezien mijn leeftijd (bijna 40) en de leeftijd van onze kinderen (de oudste was toen al een jaar of 16) betekende dit dat wanneer wij nog iets anders zouden wilden doen het hoog tijd was om dit te realiseren'.

In 1977 sloot Eddy de winkel en vertrok hij met vrouw en kinderen naar Schotland. Daar opende hij een klein bungalowpark (21 bungalows), een bar/restaurant en – destijds- een kleine kampwinkel (zie www.ranchchalet.nl).

Naam met of zonder ‘t’

Sommige familieleden schreven hun achternaam als Robbers, terwijl andere familieleden zich Robberts noemden. In de gegevens van de Burgerlijke Stand is de achternaam van alle familieleden met een ‘t’ ingevoerd. Vermoedelijk vanwege een familiekwestie schreven de meesten hun achternaam met een ‘t’, terwijl een paar anderen de ‘t’ weglieten. Ernst Anton Robberts, die de zaak van zijn vader in Ede voortzette, schreef zijn naam nog als Robbers zonder ‘t’, zoals op de ruit van zijn zaak te lezen viel. De firmanaam bleef ook E.A. Robbers toen Eddy Anton Robberts, de zoon van Ernst Anton de winkel had, zoals een platenbon uit 1973 laat zien.

Recente foto van Eddy

Bij navraag deelde Eddy Robberts mij mee:

‘Mijn vader (Ernst Anton) noemde zich Rob-

bers en ik noemde mij (nadat ik in de zaak kwam, om verwarring te voorkomen) ook Robbers. Wel moesten zowel mijn vader als ikzelf bij de notaris een acte laten opmaken en ondertekenen waarin onder andere stond *Robberts, zich noemende en schrijvende Robbers!* Dus wij waren gerechtigd om officiële – zakelijke – documenten te ondertekenen met Robbers. Op mijn paspoort en bijvoorbeeld op mijn rijbewijs stond echter vrolijk Eddy Anton Robberts. Toen de zaak werd opgeheven en toen wij naar Schotland verhuisden, hebben ik en mijn vrouw ons spoor-slags weer Robberts genoemd. Zeker om verwarring te voorkomen, maar ook omdat *robbers* in Schotland *rovers* zijn!

Onze kinderen heetten vanaf hun geboorte altijd al Robberts.’

Gelezen in de krant, 100 jaar geleden

De Zenuwen en de Oorlog

Alleen het lezen der dagelijksche oorlogsgebeurtenissen: verhalen van moorddadige gevechten, van bedreven gruwelen, van verwoede aanvallen, van al die stervenden, al die doden, heeft heel wat niet-strijders gebracht tot een staat van zenuwachtige overprikkeling, die zorgen vereischt. Indien dit zoo is voor hen, die van verre en eenvoudig in verbeelding deelnemen aan die taferelen van slachting, kunt gij u voorstellen, dat bij de ongelukkige soldaten, die aan dat alles hebben deelgenomen, die in die ondenkbare hel hebben geleefd, de zenuwshock nog veel sterker is geweest. Inderdaad, overal waar soldaten van het front terug zijn gekomen, zijn, naast de gewonden, de zieken, en onder deze laatsten lijden velen aan zenuwstoringen of hebben er aan geleden. Een Belgische soldaat, die aan de hevige gevechten in den aanvang van den veldtocht heeft deelgenomen en die nu in het kamp te Harderwijk geïnterneerd is, heeft ons de uitmuntende resultaten meegedeeld, door hem en zijn makers verkregen, dank zij de behandeling met de *Pink pillen*, ter verzachting eerst en daarna ter genezing van die zenuwstoringen. [...]

De Pinkpillen zijn onovertroffen tegen bloedarmoede, bleekzucht, schele hoofdpijnen, neurasthenie, reumatiek, maagpijnen.

De Pinkpillen zijn verkrijgbaar à f 1.76 per doos bij het hoofddepôt der Pinkpillen, Da Costakade 15, Amsterdam; en verder bij verschillende apothekers en goede drogisten.

(Leeuwarder Courant, 24 dec.1915)

COLOFON

Vereniging Oud Ede

De vereniging, opgericht in 1924, stelt zich ten doel volgens artikel 3.1 van de statuten: *'Het onderzoek van archieven en gedrukte bescheiden naar alles wat betrekking heeft op het ontstaan en de geschiedenis van de dorpen (kerken en buurten) van het ambt en van de gemeente Ede en het verzamelen en bewaren van alles wat van belang kan worden geacht voor en betrekking heeft op de geschiedenis van Ede.'*

Postadres Postbus 8293, 6710 AG Ede

Telefoon 06 348 676 27 (secretaris)

E-mailadres voe@verenigingoudede.nl

Website www.verenigingoudede.nl

Bankrekening NL24 INGB 0003 5342 68

Afbeelding omslag:

'Zicht op Ede'.

Geschilderd door

Jan Eversen

(1906-1995)

Dagelijks bestuur

Simon van de Pol (voorzitter), Gerard Hendriks (secretaris) en Henk Borkhuis (penningmeester).

Leden

De vereniging telt ca. 850 leden. Nieuwe leden kunnen zich aanmelden bij de secretaris. Beëindiging van het lidmaatschap uitsluitend schriftelijk per brief of e-mail vóór 1 november. De contributie bedraagt in 2015 € 15,00

Erelid van de vereniging is mevrouw B.T. Groen.

Giften en schenkingen

Deze zijn fiscaal aftrekbaar omdat de Vereniging een erkende **Algemeen Nut Beogende Instelling** is. Omdat de VOE een culturele instelling is, geldt zelfs een extra aftrek van 25% ! De aftrek geldt overigens ook voor de contributie!

De Zandloper

Is een uitgave van de Vereniging Oud Ede en verschijnt *viermaal* per jaar.

De redactie van De Zandloper bestaat uit Hans Post (eindredacteur), Frans van Oort, Gerard van Bruggen en Dick Kranen (opmaak).

De redactie van De Zandloper is te bereiken op het e-mailadres van de eindredacteur: hanspost@worldmail.nl

Nieuwe artikelen die verband houden met de geschiedenis van Ede zijn welkom.

De redactie behoudt zich echter het recht voor een artikel te weigeren.

Overname van artikelen mag uitsluitend na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging Oud Ede.

Wilt u *adverteren* in De Zandloper dan gelieve u contact op te nemen met het bestuur van de Vereniging.